DEHHÂK BİN MÜZÂHİM

Tabiîn devrinin büyüklerinden ve meşhûr tefsîr âlimlerinden. Belh şehrinden olup, Ebü'l-Kâsım ve Ebû Muhammed künyelerine sahiptir. Annesi onu karnında iki yıl taşımış olup, doğduğunda dişleri vardı. Gülerdi, güldüğü zaman dişleri görünürdü. Bunun için "Gülen" anlamında "Dehhâk" denildi. 105 (m. 723) senesinde Belh'de vefât etmiştir.

Dehhâk bin Müzâhim, Eshâb-ı kiramdan Abdullah İbn-i Abbâs hazretlerinin sohbetiyle yetişti. Ondan tefsîr, hadîs gibi bir çok ilimleri öğrendi. Çok hadîs-i şerîf rivâyet etti. Hadîs ilminde sika (güvenilir), sadûk (hadîste son derece sâdık) bir râvidir. Eshâb-ı kiramdan Abdullah İbn-i Ömer, Abdullah İbn-i Abbâs, Ebû Hureyre ve Enes bin Mâlik'den hadîs-i şerîf rivâyet etmiştir. Kendisinden de İbn-i Cerîr, İbn-i Hatim, Cübeyr bin Saîd, Hasan bin Yahyâ el-Basrî, Hakim bin Deylem, Seleme İbn-i Nebît bin Şerit, Ebû Îsâ, Süleymân bin Keysân, Abdurrahmân bin Avsece, Abdülazîz bin Ebî Revâd, Ebû Revk Atiyye bin Haris el-Hemedânî, İsmail bin Ebî Hâlid, Ali bin Hakem el-Benânî, Umaratübnü Ebî Hafsa, Kesir bin Seleme, Nehşel bin Saîd, Ebû Cenâb, Yahyâ bin Ebî Hayye el-Kelbî, Mukâtil bin Hayyân el-Nebtî, Vâsıl evlâ Ebî Uyeyne, Ebî Muslih Nasr ve bir çok âlimler hadîs-i şerîf rivâyetinde bulunmuştur.

Dehhâk (radıyallahü anh), Kûfe'den Horasan tarafına gitmiş ve orada Kur'ân-ı kerîm okutmuştur. Kur'ân-ı kerîmi ücretsiz öğretirdi. Mektebinde üçbin erkek ve yediyüz kız çocuk bulunuyordu. Talebelerinin etrâfında binekle dolaştığı bildirilmektedir. Birçok talebe yetiştirerek ve değerli âlimlerden rivâyetlerde bulunarak, İslâm dînine hizmet eden Dehhâk (radıyallahü anh), büyük tefsîr âlimidir. İbn-i Adî de onun büyük bir müfessir olduğunu belirtmiştir. "Tefsîr-i Kur'ân" adında bir eseri vardır. Abdullah bin Abbâs ve Abdullah bin Mes'ûd'dan öğrenerek, tefsîr ilminde şöhrete kavuşanlardan birisi de Dehhâk bin Müzâhim'dir. Müzzemmil sûresi dördüncü, "Kur'ân'ı açık açık, tane tane tertil ile oku!"âyet-i kerîmesini tefsîr ederken, Dehhâk bin Mezâhim: "O'nu harf harf, ağır ağır kırâat et, her harfi kendisinden sonra gelen harften temyiz et!" diye buyurdu. Âyetlerin ma'nâlarını iyice anlayabilmek için tekrar tekrar okurdu. Nitekim bir gün Dehhâk (radıyallahü anh): "Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında da ateşten tabakalar var. İşte Allah böyle (bir azaptan) kullarını korkutuyor. Ey kullarım! O hâlde benden korkun!" âyetini seher vaktine kadar tekrar etmiştir.

Dehhâk, Yûsuf sûresinin otuzaltıncı: "... Bize bunun tâbirini haber ver! Çünkü biz seni muhsinlerden görüyoruz" âyet-i celîlesi hakkında diyordu ki: "Yûsuf aleyhisselâmın ihsânı; hapishânede, her hasta olana hizmet ve yardım etmesi, her muhtaç olanın elinden tutması idi. Kendisine bir dilenci geldiği zaman kapı kapı dolaşır, onun ihtiyâcının giderilmesine yardımcı olurdu."

Güzel sözlerinden ba'zıları da şöyledir: "Bir kimse şaraba devam ettiği hâlde ölürse, kıyâmet günü, sarhoş olarak haşr edilir."

"Allahın salât ve selâmı, rahmet ve mağfirettir.

"Ben âhıret âlimlerine yetiştim. Onlar birbirlerinden ancak takvâ ve vera'ı öğrenirlerdi. Şimdiki âlimler ise, kelâm mücâdelelerini öğrenmekle meşgûl oluyorlar."

"Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu ki: "Bu ümmetin âlimleri iki kısımdır. Birincisi, Allah ona ilim verdi. O da karşılığında para ve ücret almadan insanlara öğretti ve okuttu. İşte buna gökteki kuşlar, denizdeki balıklar, karadaki hayvanlar ve kirâmen kâtibîn melekleri duâ ederler. Kıyâmet gününde Peygamberlere arkadaş olacak, derecede yüce ve efendi oldukları hâlde Allahın huzûruna çıkarlar. İkincisi de, Allahü teâlânın kendisine ihsân ettiği ilim ile cimrilik edip, onu Allahü teâlânın kullarına ücret karşılığı okutan âlimdir. İşte bu da,

kıyâmet gününde ağzına ateşten bir gem vurulmuş olduğu hâlde getirilir ve dellâl “Bu adam falan oğlu falancadır. Allahü teâlânın dünyâda kendisine verdiği ilmi başkalarından kıskandı, ancak para ve ücret karşılığı okuttu” diye çağırır ve insanlar hesaptan kurtuluncaya kadar azâba düçâr olur.”

Dehhâk bin Müzâhim diyor ki: “Ben bütün bir geceyi sultânı râzı edecek ve fakat Allahın rızâsına aykırı düşmeyecek bir sözün ne olduğu hakkında düşünmekle geçirdim. Fakat böyle bir söz bulamadım.” Dehhâk bin Müzâhim, Resûlullahın (aleyhisselâm) şöyle buyurduğunu rivâyet etti: “Hangi müslüman olursa olsun, Allah için niyet edip yola çıktığında, ölümünden önce hayvanı onu ezerse, zehirli, bir mahlûk onu ısırması ile öldürürse veya buna benzer bir sebepten ölürse, şehîd olarak gider. Sonra hangi müslüman hac niyeti ile yola çıktığında, oraya yetişmeden ölürse, Allahü teâlâ Cenneti ona vâcib kılar.”

Dehhâk bin Müzâhim; âlim, fâdıl, zâhid ve çok edebli bir kimseydi İbn-i Habîb, Dehhâk bin Müzâhim’i “Eşrâf-ül-muallimîn ve fukahâihim” (Hocaların en şereflisi ve en fakîhi) ünvanıyla taltif ederek, O’nun, ilmi derecesinin yüksekliğini dile getirmiştir.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Mîzân-ül-i’tidâl, cild-1, sh. 471

2) Tehzîb-üt-tehzîb, cild-4, sh. 453

3) El-A’lâm, cild-3, sh. 215

4) Miftâh-üs-se’âde, cild-2, sh. 14, 67, 68, 74, 75, cild-3, sh. 217, 376, 590